

VANZELF SPREKEND

VAN THEORIE
NAAR PRAKTIJK

RITA DEVOS | HELGA VAN LOO | EVELIEN VERSYCK
in samenwerking met de vakgroep Nederlands van het ILT

THEORETISCH KADER EN DIDACTISCHE TIPS

1. DE KLAS

1.1. de klasopstelling

Zorg voor direct contact met de cursisten. Een klasopstelling waarbij alle cursisten elkaar kunnen aankijken en de docent tussen de cursisten staat en makkelijk bij iedere student kan komen, garandeert een *hogere activiteitsgraad*, een *betere interactie* tussen cursisten onderling en tussen docent en cursisten. Stel de banken op in een halve cirkel of in een U met de opening naar het bord gericht en beweeg je als docent binnen die halve cirkel of U. Het directe contact met cursisten zal je minder verleiden om frontaal les te geven, een monoloog te voeren of toch door te gaan ook als de groep je niet meer volgt. Als je het gezicht van iedereen kunt zien, kun je sneller ingrijpen als er iets mis gaat want je merkt meteen bij wie er onbegrip op het gezicht te lezen is of wie er een probleem heeft. Zo word je de coach die meteen kan inspelen op de behoeften van de groep.

1.2. het groepsgevoel

Een NVT-klas (Nederlands als vreemde taal in een niet-Nederlandstalige omgeving) zal als groep niet zoveel verschillen van elke andere klas. Maar kan ook een NT2-klas (Nederlands als tweede taal binnen een Nederlandsprekende omgeving) met een multiculturele groep van anderstalige cursisten een hechte groep vormen? Zullen er in die klasgroep net zoals in een multiculturele samenleving geen problemen rijzen en loopt zo'n klas niet het risico uiteen te vallen in kleine groepen van gelijkgezinden?

Beginnersgroepen van volwassen NT2-leerders hebben het grote voordeel dat ze bestaan uit individuen die sterk gemotiveerd zijn: ze hebben met elkaar gemeen dat ze het Nederlands nodig hebben om in Vlaanderen of Nederland te socialiseren en te integreren of om er te kunnen werken of studeren. Dat enthousiasme hoog houden is belangrijk om ze vol te laten houden op de lange weg van de verwerving van een vreemde taal. Het creëren van een groepsgevoel binnen de klas kan daaraan een belangrijke bijdrage leveren. Ook al heb je dat nooit volledig in de hand, probeer het groepsgevoel in de klas te stimuleren. Alleen als er een groepsgevoel ontstaat in de klas en de cursisten zich goed voelen bij elkaar zullen ze niet alleen met jou maar ook met elkaar (willen) onderhandelen en dus ook van elkaar leren. Een uitgebreide kennismakingsronde bij aanvang van de cursus is geen tijdverlies maar leerwinst.

Verder zijn vooroordelen, stereotiepe aannames en monoculturalisme notoire valkuilen in een multiculturele klas. Gezonde nieuwsgierigheid naar de cultuur van de ander in al haar aspecten en een open dialoog zullen ertoe bijdragen dat culturele incidenten en misverstanden het groepsgevoel niet in de weg staan. Een interculturele dialoog uitlokken is daarbij vaak nuttig.⁷

Groepstaken kunnen ongetwijfeld het groepsgevoel voeden. Zorg er bij paar- of groepswerk evenwel voor dat niet steeds dezelfde paren of groepen samenwerken. Heterogene groepen of paren bestaande uit zwakkere en sterkere cursisten kunnen een positieve impact hebben op de zwakkere cursisten maar kunnen ook én voor de sterkere cursisten én voor de zwakkere tot frustratie of demotivatie leiden. Zorg dus voor een goede afwisseling tussen homogeen samengestelde groepen of paren en heterogeen samengestelde groepen of paren. Aanwijzingen voor groepssamenstellingen vind je bij de uitgewerkte groepstaken in DEEL 2 van dit docentenboek.

Zorg ook voor een goede afwisseling tussen groepstaken en klassikale taken. Een groepstaak is niet per definitie goed omdat het een groepstaak is. Voorzie zeker in een klas met veel cursisten ook regelmatig na een groepstaak een korte afsluitende klassikale ronde om de coherentie van de klas weer te herstellen.

⁷ zie ook: 2.1.2. bouwen aan interculturele competentie

1.3. de doeltaal als voertaal⁸

Het gebruik van de doeltaal als voertaal in de vreemdetalenklas biedt ontegensprekelijk talrijke voordelen. In de eerste plaats is de waarde van immersie in de doeltaal vooral voor de ontwikkeling van de receptieve vaardigheden luisteren en lezen onomstotelijk en blijkt de verwerking van overvloedig doeltaalaanbod de noodzakelijke basisvoorwaarde voor taalverwerving tout court. In de tweede plaats is het genezen van de doofheid voor de doeltaal de eerste, noodzakelijke en meest natuurlijke stap om toegang te krijgen tot een nieuwe leefwereld en cultuur. Het gebruik van een andere taal dan de doeltaal in qua moedertaal heterogene groepen doet trouwens geen recht aan cursisten die de gebruikte hulptaal niet of nauwelijks beheersen.

Toch is de discussie over het gebruik van de moedertaal in de vreemdetalenklas niet beslecht. De meeste communicatieve benaderingen van vreemdetaalverwerving pleiten voor het exclusieve gebruik van de doeltaal, maar daarnaast horen we pleidooien voor het inzetten van de moedertaal omdat dit bevorderlijk zou zijn voor een snellere en betere taalverwerving. Contrastief taalonderwijs waarbij er aandacht is voor verschillen tussen en gelijkenissen met de moedertaal zou sneller tot een correcte vormbeheersing van de doeltaal leiden. Toch bouwen zelfs voorstanders van het inzetten van de moedertaal allerlei beperkingen in. Zo stelt Atkinson⁹ dat de inzet van de moedertaal in een communicatieve taalklas weliswaar zijn waarde heeft, maar dat die inzet beperkt en selectief moet zijn. Bij deze hele discussie mogen we overigens niet uit het oog verliezen dat het hier gaat om het gebruik van de 'moedertaal', en die kan alleen worden ingezet in homogene klassen van cursisten met dezelfde moedertaal. Het is nog maar de vraag of een gemeenschappelijke hulptaal in heterogene klassen op eenzelfde manier kan worden ingezet.

We stellen wel vast dat nog een aanzienlijk aantal lesgevers van absolute beginnersklassen het gebruik van de moedertaal van de cursisten of van een gemeenschappelijke hulptaal niet kan of wil uitsluiten. Je als lesgever in een beginnersklas duidelijk maken is geen sinecure. En het inzetten van een andere taal dan de doeltaal is voor deze lesgevers daartoe vaak de eenvoudigste oplossing.

Hoe dan ook mag het gebruik van een andere taal dan de doeltaal ook in een beginnersklas niet gaan overheersen en ze mag zeker de broodnodige overvloedige input in de doeltaal niet in het gedrang brengen. Als vuistregel zou kunnen worden gesteld dat de hulptaal in de beginnersklas een extra steun kan betekenen bij grammaticale uitleg of een snelle vertaling kan bieden voor een onbegrepen woord, als een lange uitleg in de doeltaal interfereert met de doelactiviteit. Kortom, beperk het gebruik van een hulptaal tot die gevallen waar je geen andere uitweg meer ziet. Uitleg in een andere dan de doeltaal en vertaling moeten in de vreemdetalenklas eerder uitzondering dan regel blijven. Dat dit geen makkelijke taak is, staat buiten kijf. Het houdt in dat je, zoals Westhoff¹⁰ het stelt, 'je eigen ondertiteling moet organiseren in de vorm van herhalingen, omschrijvingen, varianten, parafrasen, visuele ondersteuning, e.d.' Spreek dus als docent in een beginnersklas vanaf het begin een qua tempo en woordkeuze niet ál te 'aangepast' Standaardnederlands: dat is wat cursisten ook buiten de klas zullen moeten begrijpen. Idealiter zou de klas de meest natuurlijke simulatie moeten zijn van de standaardtalige werkelijkheid buiten de klas. Maar wat extra tips om optimaal begrip te garanderen, zijn daarbij beslist nuttig.

- Spreek met je hele lichaam. Communicatie is negentig procent non-verbaal! Uit een geprononceerde mimiek en ondersteunende gebaren kan heel wat betekenis worden afgeleid. Werkwoorden als 'lopen, staan, zitten, bekijken, opendoen, nemen ...' kan je makkelijk duidelijk maken door de actie zelf uit te voeren en 'rijden' of 'zwemmen' bijvoorbeeld kan je simuleren met gebaren. Een taalleraar mag best een beetje een performer zijn. Gebruik van gebaren kan overigens ook grote diensten bewijzen bij taalremediëring.¹¹
- Maak gebruik van cognaten om een Nederlands woord te verduidelijken. Voor heel wat moeilijke begrippen is er naast het typisch Nederlandse woord ook een 'internationaal herkenbaar' woord beschikbaar. Een woord als 'baas' is heel erg Nederlands, maar 'directeur' zal meteen herkenbaar zijn voor heel wat cursisten. Zo kan al in TB deel 1 les 7 dankzij de inzet van cognaten als 'regio' voor 'gewest', 'complex' voor 'ingewikkeld', 'linguïstische groep' voor 'taalgemeenschap' de basis van de bijzonder ingewikkelde Belgische staatsstructuur duidelijk gemaakt worden. Probeer deze lijn ook in je lessen door te trekken: zo kun je bijvoorbeeld ook 'voorstellen' verduidelijken met 'presenteren', 'uitstekend' met 'excellent', 'geweldig' met 'fantastisch' e.d.

⁸ zie ook: 3.8. de hulptalen

⁹ Atkinson, D.: Teaching monolingual classes. London, Longman, 1993.

¹⁰ Westhoff, G. J.: Een leraar met ondertitels. In: Levende Talen, mei 1998, p.269.

¹¹ zie ook: 2.4.1.2. optimale correctietechniek

- Zorg bij abstracte begrippen voor voldoende redundantie bij de info die je erover geeft: herhaal, formuleer op een alternatieve manier, omschrijf. Vertaal slechts als dat je laatste redmiddel is om onbegrip op te heffen. Voor de les anticiperen op wat de mogelijke begripsmoeilijkheden kunnen zijn, zal veel problemen voorkomen.
- Zorg voor heel veel visuele ondersteuning. In de klas zijn gewoonlijk heel wat concreta aanwezig die kunnen worden getoond (deur, kast, raam, verwarming, stoel, tafel, bank). Breng verder de wereld in je klas door voorwerpen mee te brengen of door gebruik te maken van plaatjes. Als je over enig tekentalent beschikt, kun je concreta ook tekenen op het bord.
- Ten slotte kun je de cursisten een blad aanbieden met enkele Nederlandse basiszinnnetjes én daarnaast de visualisering ervan om tussen te komen als ze iets, ondanks alle genoemde begripsondersteunende middelen, toch nog niet goed begrijpen. Zo maak je ook voor hen het gebruik van een andere dan de doeltaal overbodig.

Bovenstaande tekeningen zijn ook in groot formaat terug te vinden op de kopieerbladen 0.1, 0.2, 0.3 en 0.4.